

Ücret Yapışkanlığı Hipotezi’nin Test Edilmesi: Türkiye’de Asgari Ücret ve Büyüme Üzerine Zaman Serileri Analizi (2005-2012)

Dr. Bilal KARGI*

Özet: Klasik iktisat ücretlerin uzun dönemde geçimlik düzeye ulaşacağını öngörmüştür. Keynes ise, sendikal etkinliklerle birlikte ücretlerin aşağıya doğru yapışkan olacağını savunmuştur. 1930’lu yıllardan beridir hükümetler, çalışanların gelir düzeylerini desteklemek için asgari ücret yasaları çıkartmaya başlamışlardır. Böylelikle asgari ücret de bir ücret yapışkanlığı olarak ortaya çıkmıştır. Uzun dönemde ücretler yükseliyor olsa da ücretler hala üretimden düşük pay almaya devam etmektedirler. Ana akım iktisat analizi, ücretlerin gereğinden fazla yükselmesinin ücret-fiyat sarmalı nedeniyle enflasyona yol açacağını öne sürmektedir. Bu nedenle, işsizliğin yarattığı baskıyla da birlikte, ücretler farklı gerekçelerle baskı altına alınmaktadır. Bu çalışma, Türkiye ekonomisinin 2005:01-2012:03 dönemine ait çeyreklik verileri ile zaman serileri yöntemine başvurularak, asgari ücretin, ücret yapışkanlığı etkilerini analiz etmektedir. Ulaşılan sonuçların başında, asgari ücretin, yoksulluk sınırı ile arasındaki yüksek makasla birlikte, açlık sınırının üzerine çıkmış olduğu; enflasyonla karşılıklı bir etkileşim içinde olmadığı ve GSYİH artışları tarafından yeterince desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yüksek işsizlik nedeniyle, düşük asgari ücretin, piyasalardaki cari ücret düzeyini de aşağı çektiği ve asgari ücretli istihdamının giderek arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Büyüme, Asgari Ücret, Açlık Sınırı, Yoksulluk Sınırı, Gelir Dağılımı.

JEL: 047, J31, 011, E24.

Testing Wage Rigidity Stickiness Hypothesis: Time Series Analysis on the Minimum Wage and Growth in Turkey (2005-2012)

Abstract: Classical economics envisaged to reach the subsistence

* Yard. Doç., Aksaray Üniversitesi,
Şereflikoçhisar Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu

level of wages in the long term. Keynes, however, argued that it would be sticky downward wages with trade union activities. Since the 1930s, governments have begun to phase out the laws of the minimum wage to support employees' income levels. Thus, the minimum wage has emerged as a wage stickiness. Although wages are rising long-term interest rates are still low production continue to receive. Economistic analysis suggests that the wages due to the excessive rise in inflation would lead to a wage-price hollyzone. Therefore, the pressure being created unemployment, is under pressure and wage on different grounds. In this study, Turkey's economy by applying the method of time series with quarterly data for the period 2005:01-2012:03, the minimum wage, wage stickiness analyzes the impact. At the beginning of the conclusions reached, the minimum wage, high shear between the poverty line, the food poverty line is that it exceeded; an interaction increases in inflation and GDP are not sufficiently supported by the results obtained. In addition, due to high unemployment, low minimum wage, the markets pulled down to the level of the current wage and the minimum wage increasing employment obtained.

Key Words: Growth, Minimum Wage, Hunger Line, Poverty Line, Income Distribution.

JEL: 047, J31, 011, E24.

Giriş

Ekonomik büyüme teknik olarak GSYİH'daki toplam artışlar olarak ifade edilmektedir. Niceliksel genişlemenin, toplumun refah düzeyini ve yaşamsal niteliklerini doğal olarak yükselteceği varsayılr. Ancak, büyüme merkezli iktisat politikaları, temel olarak fiziki ürünün ve onun parasal değerinin artırılmasını formüle eder. Dolayısıyla refahın ölçümü GSYİH/Nüfus olarak; kişi başına GSYİH'daki artışlarla, aritmetik bir ortalama olarak gözlemlenir.

Ancak bu aritmetik ortalama yönteminin gerçekten de toplumun niteliksel refah düzeyini artırdığı önermesi test edilmeye gereksinim duyan spekülasyona açık bir önermedir. Bu çalışmada reel ekonomik büyümenin, toplumsal refahı artırıp artırmadığına ilişkin aritmetik ortalama yönteminin verileri ile toplumun en alt gelir düzeyine sahip kesimi olarak asgari ücretli çalışanların yaşam standartlarındaki gelişmeleri karşılaştırarak, bu spekülatif alana eleştirel bir yaklaşım sunmak amaçlanmaktadır.

Çalışmanın bu çerçevedeki spesifik amacı, asgari ücretin, Anayasa’da (55. Madde’ye 2001 yılında eklenen “Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur” ifadesiyle) belirtilen ve

asgari ücretin GSYİH ile ilişkili olacak biçimde belirlenip, belirlenmediğini test etmektir. Bunun yanında, bahsedilen “geçim şartları” ifadesine karşılık düşecek gösterge olarak alınan “açlık” ve “yoksulluk” sınırı hesaplamalarının asgari ücret ile ne ölçüde örtüştüğü de belirlenmeye çalışılmaktadır.

Literatür incelemesiyle ortaya konulmaya çalışılan farklı iktisadi yaklaşımların yanında, özellikle ana akım iktisadın “ücret yapışkanlıklarının”, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiye neden olabileceğine yönelik görüşlerinin Türkiye ekonomisi açısından bir değerlendirilmesine de gidilerek, ampirik kanıtlar elde edilmeye çalışılmaktadır. Bir fiyat yapışkanlığı türü olarak asgari ücret uygulamalarının GSYİH’da meydana gelen gelişmelerden ne ölçüde etkilendiğini veya GSYİH’yı ne ölçüde etkilediğine ilişkin karşılıklı nedensellik ilişkileri araştırılmaktadır.

Ücretlerin Oluşumu

İktisat teorisi içinde ücretlerin nasıl oluştuğuna ilişkin tartışma oldukça geniş bir literatüre sahiptir ve çok radikal farklılıklar içerir. Bunun temel nedeni, bütün iktisat teorilerinin temelini ve merkez çekirdeğini oluşturan “değer teorisi” kabulündeki farklılık ve ayrışmadır.

Klasik iktisat, bir malın değerini belirleyen şeyin, o malın üretiminde kullanılan emek miktarı olduğunu öne süren “emek-değer” teorisini benimsemiştir. Bu teoriye göre, bir malın “kullanım değeri” o maldan sağlanacak faydayı; “mübadele değeri” ise fiyatı gösterir. Fiyatı belirleyen ise, doğal kaynakların “mala” dönüşmesini sağlayan verimli emek miktarıdır. Böylelikle emek, hem mutlak değer hem de mübadele değeri için sabit bir ölçü olarak kullanılabilir. Emegin, üretimden aldığı pay ise ücrettir ve ücretler, ücret fonundan ödenmektedir. Ücretin ne kadar olacağı ise, ücret haddi ile ifade edilir ve ücret haddi, ücret fonunun ve nüfusun büyüklüğüne bağlıdır. Ücret fonu, işçilerin üretim dönemi süresince geçimini sağlayacak mallardan oluşmaktadır ki, bu fonun işçi sayısına bölünmesi ücret haddini vermektedir. Bu teorisin pratik sonucu, ücret hadlerinin düşük tutulmasına katkı sağlamış olmasıdır. Zaten teori, uzun dönemde ücretlerin geçimlik düzeyde kalacağı sonucunu da içermektedir (Kazgan, 1993:65-71). Bu teori, türevleri ile klasik iktisada genel karakterini vermektedir. Teorisin bu biçimiyle kabulü liberal iktisatçılar tarafından kullanılmıştır. Ancak teori, Marks tarafından bambaşka biçimde yorumlanmıştır ve Marksist emek-değer teorisi ortaya çıkmıştır. Buna göre, kâra odaklanmış kapitalist sınıf, kârlarını artırabilmek için, toplumsal emek harcamasından tasarruf eder. Yani, firmalar, teknolojik olarak toplumsal ortalama uyarlar (toplumsal olarak gerekli emeği verimli kılmak için) veya ortalamanın üzerine çıkmaya ve böylece daha ileri teknoloji ve daha az emekle daha fazla üretim yapmaya çalışırlar. Firmaların bu karakteristiği sermayenin organik bileşimi üzerinde baskı yaratır. “Kapitalist ekonomi sisteminin temel eğilim

yasası, değişmeyen sermayenin (s) büyümesine, değişmeyen sermayenin (s) üretim için avans olarak verilmiş toplam sermayeye (s+d) oranına bağlıdır ve] s/s+d kesrinde s artma eğilimindedir”. Firma rekabet nedeniyle, değişir sermaye (d) olan emeğin verimliliğini artırmaya zorlarken, makine ve teçhizattan oluşan değişmez sermayeyi (s) artırmaya çalışır (Mandel, 1998:45-46). Sermayenin organik bileşiminin “büyüme” yönündeki bu karakteri, firmayı, ücretleri baskı altına almaya zorlar. Klasik iktisat, ücretlerin uzun dönemde geçimlik düzeye gelmesinin “doğal” bir durum olduğunu kabul etmesine karşın Marks, bunun bir “sömürü” olduğunu öne sürmüştür. Marksın emek-değer teorisini bu yorumu, liberal iktisadın emek-değer teorisini terk etmesine neden olmuştur ve neo-klasik iktisat “marjinal değer teorisini” geliştirmiştir. Bu teoriye göre firmalar istihdamlarını artırdıkça daha çok üretim yapıp, daha çok kâr elde edeceklerdir. Firmanın istihdamını nereye kadar artıracığı ise, fazladan bir birim istihdam edilecek emeğin sağlayacağı marjinal ürünün geliri ile emeğe ödenecek ücretin karşılaştırılmasına bağlıdır. Bu karşılaştırmayı yapan firma; gelir, ücretten fazla olduğu sürece emek istihdam etmeye devam edecektir. Elde edilecek gelir iki değışkene bağlıdır: emeğin marjinal ürünü ve ürün fiyatı. Buna göre emeğin marjinal ürünü ile ürün fiyatının çarpımı, emeğe ödenecek ücretten yüksek olduğu ve kârı artırdığı sürece istihdam devam edecektir. Sonuçta ücret/ürün fiyatı “reel ücret”tir ve para yerine geçen, ücretin, ürün cinsinden ifadesidir. Kârı maksimum kılmak için firma, emeğin marjinal ürünü reel ücrete eşit oluncaya dek emek istihdam etmeye devam eder” (Mankiw 2012:54-57). Bu üç teorisinin üçü de piyasaların “temizlendiği” yani, arz ve talebin mutlak belirleyici olduğu varsayımını açık veya örtük olarak taşımaktadır. Oysa, Marks’ın emek-değer teorisi yorumunun siyasal sonuçlarından biri olarak, sendikal faaliyetlerin güçlenmiş ve ücret pazarlıklarında etkinliğini artırmış olmasıyla birlikte, marjinal-değer teorisinin açıklamaları yetersiz kalmıştır. Günümüzde liberal ana akım iktisat neredeyse tamamen “değer” konusundan uzaklaşmış olmakla birlikte, marjinal değer teorisine bağlı kalmaktadır. Radikal/eleştirel iktisat ise, emek-değer teorisinin Marksist yorumunu sürdürmektedir. Keynes ise, mikro düzeyde olmasa da makro düzeyde, ücretlerin piyasa koşullarında emek arz ve talebinin piyasaları süpürerek oluştuğunu değil, “yapışkan” olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre “tam istihdamı sağlamanın bir yolu olarak, ücret indirimlerinin para miktarını artırma yöntemiyle aynı sınırlamalara [tabidir ve] esnek ücret politikasının sürekli tam istihdam durumunu sürdürebileceğine inanmak için ortada hiçbir neden” (Keynes, 2008:229) bulunmadığı görüşünü belirtmektedir.

Teorik olarak Keynes sonrası dönemde Friedman gibi Parasalcılar, Lucas ve Sargent gibi Yeni Klasikler ve Samuelson ve Hicks gibi Neo-Klasik Setnez gibi birçok makroekonomik model içerisinde ücretler farklı biçimlerde açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak, ABD’de 1938’de saat başına 25 sent (Bugünün alım gücüne göre 4.04 dolar) olmak üzere (Wilson, 2012), bugün birçok ekonomilerde ücret yapışkanlıkları “asgari ücret” biçiminde (veya ücret yapışkanlıklarının bir türü

olarak) uygulanmaya devam etmektedir. Ve Post-Keynesyenler ve Firher ve Phelps gibi Barro ve Clower gibi Neo-Keynesyenler tarafından mikro düzeyde incelenmeye de devam edilmiştir. Diğer taraftan ana akım iktisat, liberalleşme ve küreselleşme sürecinde ücretlerle ilgili çalışma zamanının ve şartlarının ve dolayısıyla da ücretlerin esnekleştirilmesine ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir.

Fiyat Yapışkanlığı ve Asgari Ücret Üzerine Literatür

Ana akım iktisatta, piyasadaki arz ve talep değişimleri karşısında fiyatların tam esnek olduğu ve dolayısıyla fiyatlar, arz ve talebi eşitleyen yeni bir piyasa fiyatına derhal uyum sağladığı varsayılır. Ücretler de emeğin fiyatı olduğundan, emek arz ve/veya talebinde meydana gelecek bir değişimle birlikte, ücret düzeyi, emek arz ve talebini eşitleyecek olan bir piyasa ücret düzeyine hemen intibak edecektir. Bu klasik varsayım, Keynes ile birlikte değişmiştir. Özellikle ücretlerin yapışkan olduğu Keynesyen iktisatta, çoğunlukla sendikal faaliyetler nedeniyle ve vadeli iş sözleşmeleri gereği, ücretler, arz ve talep değişmelerine hemen intibak etmez.

Hükümetler, özellikle “sosyal devlet” ilkesi bağlamında, çalışanların asgari geçim koşullarını sağlaması ve gelirin yeniden dağıtım mekanizmalarını işletmek üzere asgari ücret uygulamasını benimsemektedirler. Nitekim “fiyatlardaki değişme [reel] ücret üzerine etki ederek bölüşümü değiştirir. Neo-Keynesci görüşte fiyat belirlenmesi süreci bir sınıf çatışması süreci olarak ele alınmıştır [...ve] kapitalist sistemde gelir eşitsizliklerinin giderilmesi için önerilen iktisat politikası gelirler politikasıdır. Gelirler politikası ağırlıklı olarak, işçi ve işveren arasındaki sosyal işbirliği ve uzlaşma üzerine kurulmuştur” (Arestis, 1990’dan anl. Ataman, 1997:53-54).

Ana akım iktisatta işsizliğin temel nedenlerinden birisi fiyat yapışkanlığıdır. En genel açıklama “Ücret-fiyat döngüsü” ile ifade edilir. Buna göre, ücretlerde yapılacak artışlar, maliyet artışları nedeniyle, fiyatları artıracaktır. Fiyatlardaki artışla birlikte, işçilerin reel ücretleri artmamış olduğundan sendikalar yeni ücret artışı talep edeceklerdir ve böylece bir döngü içine girecektir. Uzun dönemde, rasyonel olan birey ve firmalar, bu döngünün bir enflasyon ataleti (enflasyon katılığı) yaratacağını düşünerek hareket ederler ve dolayısıyla döngü devamlılık kazanır (Zeira, 1989).

Ancak diğer taraftan, ekonomide ortaya çıkacak bir ücret deflasyonu, fiyat deflasyonunu tetikleyecek temel unsurlardan biridir. “Ücretlerin, herhangi bir yönde sürdürülen her hareketi, satış fiyatları üzerinde ve yansıttıkları katma değer üzerinde etkide bulunmuyor olamaz” (Greau, 2007:96). Dolayısıyla, ücretlerdeki artışın enflasyona neden olduğu tezinin doğruluğu ölçüsünde, ücretlerdeki düşüşün (veya en azından reel düşüşün veya GSYİH artışları ile arasında güçlü bir bağ bulunmuyor olması) deflasyonuna neden olacağı tezi de aynı ölçüde doğru olduğu öne sürülebilir. Sonuç olarak, fiyat yapışkanlıkları, işçilerin geçimlik düzeylerinden ziyade, enflasyon veya deflasyon durumuna göre bir politika aracı olarak kullanıldığı

söylenilebilir. Diğer taraftan ücret yapışkanlıkları iki temel kategoride incelenebilir. Birincisi, ücretlerin firma ve verimlilikle (piyasaya içsel yapışkanlıklar) olan ilişkisi temelindeki yapışkanlıklar ve ikincisi asgari ücret ve/veya ücret pazarlıkları uygulamaları (piyasaya dışsal yapışkanlıklar) temelindeki yapışkanlıklar. Buna göre birinci yapışkanlık kategorisi Felderer ve Homburg’tan (2010:370-388) şu şekilde özetlenebilir. Ücretlerin reel olarak düşük olması/gerilemesi, işgücünün verimliliğinde de düşüşe neden olacağından, işçinin verimliliğini azaltmamak üzere, ücretler yapışabilir. Ücretin işçinin beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda verimliliği düşecektir ve bu argüman genellikle az gelişmiş ekonomilerde gözlemlenmektedir. Diğer bir argüman Stiglitz (1976) tarafından öne sürülmektedir. Firma işçi seçiminde, adaylar hakkında tam bilgiye sahip olmadığından adaylardan, “yüksek vasıflıların düşük ücret beklentisi yerine yüksek bir ücret beklentisinde olmaları nedeniyle, orta vasıflı adaylar daha az olan reel ücreti ve buna bağlı olarak ortalama verimliliği düşürürler”. Bu argümanın ise genellikle gelişmiş ekonomilerde gözlemlendiği öne sürülmektedir. Diğer bir açıklama ise Akerlof ve Yellen (1990) tarafından öne sürülmüştür. Buna göre “düşük bir reel ücretin işçilerde daha az bağlılık ve sadakate, buna karşılık daha çok kızgınlık ve nefrete yol açacağını” öne sürmüşlerdir ki bu da verimliliği düşürecektir. Diğer bir açıklama ise Shapiro ve Stiglitz (1984) tarafından ileri sürülmüştür. “Reel ücretler ne kadar düşük olursa ücret kaybı [ücret maliyeti] da o kadar az olacaktır. Kayıp, işçiye baskı yapıyorsa, işçi de bu kaybı kabullenecektir. Düşük bir reel ücret baskı altındakilerin sayısını artıracak ve bu da verimliliği düşürecektir”. İkinci yapışkanlık kategorisi ise sendikaların ücret pazarlıkları (McDonald ve Solow, 1981) ve hükümetin asgari ücret uygulamaları nedeniyle yapışkanlıklar ortaya çıkmaktadır (Atıflar Felderer ve Homburg’a aittir).

Fiyat yapışkanlıklarının analizinde (neden-sonuç ilişkileri üzerine) iki ana görüş grubu vardır. Bunlardan ilki, pozitif iktisat yaklaşımıyla bağlantılı olarak, niceliksel analizden referans alan “ana akım iktisat yaklaşımı” ve diğeri ise, işçilerin çalışma ve geçim koşullarının iyileşmesi üzerine odaklanan ve normatif iktisat yaklaşımından referans ve dolayısıyla niteliksel kriterleri esas alan “eleştirel yaklaşım”dır. Temelde bunlardan birincisi ana akım iktisat kategorisinde yer alırken ikincisi, radikal/eleştirel iktisat kategorisinde yer almaktadır.

Ana Akım İktisat Yaklaşımı

Ana akım iktisat yaklaşımının temel çerçevesi neo-klasik iktisat ve Phillips eğrisi analizi tarafından çizilir. İşsizliğin düşük olması, çalışanlara ödenen ücretler yüksek olmasa da, piyasaya gereğinden fazla para (ücret olarak) salındığını ve dolayısıyla da bu para hacminin mal ve hizmetlere yönelmesiyle enflasyon oluşumuna neden olduğu düşüncesi hakimdir. Benzer biçimde işsizlik yüksek iken dahi, ücretlerin gereğinden fazla olması da aynı enflasyonist sonucu doğuracaktır. (Perry, 1978) Dolayısıyla ücret yapışkanları da, piyasalara ücret olarak salınacak bu para miktarı

ile ilgilidir.

Bu yaklaşımda ücret yapışkanlıklarının (asgari ücret uygulaması) üç temel analiz biçimi vardır: Rekabetçi yaklaşım, monopolcü yaklaşım ve kurumsal yaklaşım. İlkine göre, piyasaların temizlendiği ve bireylerin (ve firmaların) tek başlarına kontrol edemediği arz ve talep ilişkileri söz konusudur. Monopolcü yaklaşımda ise, asgari ücret uygulamalarının araştırıldığı temel alandır ve firmaların piyasa üzerinde etkili olduğu ve dolayısıyla ücretler üzerinde de hakimiyeti olduğu varsayımı üzerinden hareket edilir. Kurumsal (davranışsal) yaklaşım ise, 1950'lerde terk edilen ve maliyet ve ücretlerin psiko-sosyal faktörler ve verimlilik üzerinden analizler yapılmaktadır (Wilson, 2012). Gerçek dünyada rekabetin kusursuz olduğu tam rekabet koşulları geçerli olmadığından, çoğunlukla monopol piyasalar dikkate alınmaktadır.

Bu kategoride yapılan çalışmalar, ücret ve istihdam verilerini çoğunlukla, neo-klasik fiyat teorisinin uygulanabilirliğini test etmek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla da asgari ücretin, piyasa denge ücret düzeyinin üzerinde gerçekleşmesi durumunda firmalar, kullandıkları emek miktarını azaltacaklardır. (Leonard, 2000). Ancak, asgari ücret düzeyinin denge ücret düzeyinin altında gerçekleşmesi halinde, daha fazla emek talep edeceklerine dair bir kanıt yoktur. Aksine firmaların, istihdam ile olan bağlantıları, ücretlerden ziyade kâr değişkeniyle bağlantılıdır. Bir başka deyişle, firmanın ne kadar işçi istihdam edeceği, ücret düzeyinin düşüklüğü ile değil, emeğin marjinal ürünü tarafından belirlenir. Emeğin marjinal ürünü sıfır olduktan sonra, ücret düzeyi ne derecede düşük olursa olsun ücretler artmayacaktır.

Diğer taraftan, uzun dönemde istihdamın ve/veya ücret düzeyinin yeterince artmaması durumunda ortaya çıkacak arz fazlası nedeniyle bir resesyonun ortaya çıkacağı üzerine (Blanchard, 1985) de tezler söz konusudur. Ancak buradaki nedensellik, ücret düşüklüğü nedeniyle ortaya çıkacak bir arz şoku biçiminde değil, talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkacak bir arz şoku biçiminde ele alınmaktadır. (Kolsrud ve Nymoen, 2010; Kandil, 2003) Kaldı ki, böyle bir durumu massedecek dış ticaret veya hükümet harcamaları çözüm politikalarının başında gelmektedir.

Ana akım iktisat yaklaşımı açısından hem fikir olunan en önemli nokta, asgari ücret uygulamasının, üretim maliyetlerini ve dolayısıyla da fiyatları artırdığı yönünde görüş birliği içindedir. Nitekim bu minvaldeki amprik araştırmalar son 70 yılda, asgari ücret artışlarının istihdamı azalttığını gösterdiği yönündedir. Çalışanı korumaya yönelik asgari ücret uygulamalarının en dezavantajlı gruplar olan düşük vasıflı, engelli, gençler üzerinde olumsuz etkiler yarattığı sonucuna varılmaktadır. Diğer taraftan gelişmiş ekonomilerde (örneğin ABD) asgari ücret uygulamalarının istihdam üzerinde olumsuz etkilerinin kalmadığına ilişkin de amprik çalışmalar söz konusudur (Card ve Krueger, 2007). Son olarak, asgari ücretler uygulamalarının düşük istihdama yol açtığı ve düşük ücretli çalışanların özellikle genç çalışanlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı sonucuna ulaşan amprik çalışmalarla (Neumark ve Wascher, 1992) olumsuz etkilerden söz ederken, Card, Katz ve Krueger (1994)

asgari ücretin istihdamı düşürmeden de uygulanabileceği sonucuna ulaşmışlardır (Zavodny, 1998).

Kısacası ana akım iktisat yaklaşımı büyüme merkezli analizlere odaklanmış olduğundan, merkezi kavram konumunda “büyüme” vardır. Dolayısıyla, araştırmaların ve analizlerin merkezindeki neden-sonuç ilişkisi, “asgari ücretin büyümeyi nasıl etkilediği”; “asgari ücretin işsizliği nasıl etkilediği” veya “asgari ücretin enflasyona neden olup olmadığı” biçimindeki önermelere yöneliktir.

Eleştirel Yaklaşım

Ücretler ve özellikle asgari ücret üzerine ikinci temel yaklaşım ise eleştirel yaklaşımdır. Eleştirel yaklaşım ekonomik gelişmelerin, sosyal hayatta yarattığı sonuçlarla daha yakından ilgilidir. Dolayısıyla da, işçilerin gelirlerinin yükselmesi konusuna normatif kriterler üzerinden eğilirler. Bu nedenle ana akım iktisat yaklaşımının merkezi kavramı olan “büyüme” yerine; merkezi kavram olarak “bölüşüm” veya “hak” kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu farklılığın doğal sonucu olarak, ana akım iktisat yaklaşımı GSYİH büyümesini veri olarak alırken, eleştirel yaklaşım işçi haklarındaki ve ücretlerindeki iyileşme ve büyüme ile ilgilenir. Elbette her bir yaklaşım, diğerinin kavramından tamamen bağımsız değildir; bu, daha önceden de belirtildiği gibi pozitif-normatif gibi bilimsel yaklaşım farklılıkları temelinden hareketle belirginleşmiş bir farklılıktır.

Diğer taraftan, ana akım iktisat yaklaşımında “iktisadi ilişkilerin güç ve eşitsiz ilişkiler üzerinde gerçekleşeceği olgusu denge kavramı ile dışlanır” (Ercan ve Özar, 2000:27). Piyasaların, doğal olarak, dışsal müdahale olmaksızın kendiliğinden dengeye geleceği varsayımına bağlı olan ana akım iktisat yaklaşımı için denge kavramının “merkeziliği, aynı zamanda sistemin totaliter yapısını oluşturur; çünkü bu kavram çerçevesinde gerçek yaşama ait olan, fakat denge kavramına uymayan olgular sistem dışına atılır ya da sistem içinde indirgenir” (Aglietta, 1987:10’dan akt. Ercan ve Özar, 2000:28). Dolayısıyla eleştirel yaklaşım, ekonomik yapıyı saf bir ekonomik perspektiften değil, bir bütün halinde sosyal sistem olarak ele alır. Dolayısıyla da ekonomik ilişkilerin sosyal ve politik etkileri ve sonuçları da vardır. Hatta, politik ve sosyal hayat, ekonomik ilişkileri yöneten, biçimlendiren, denetleyen kapitalist sınıf tarafından dizayn edilir. Eleştirel yaklaşım, ana akım iktisat yaklaşımının “sistem dışına attığı” sosyal ve politik unsurları da ekonomi ile birlikte ele alır.

Örneğin eleştirel yaklaşımdaki bir analiz, GSYİH artışının aynı veya benzer bir oranda işçi ücretlerinde de bir artışa yol açmamış olmamasını (siyasal eleştiriler dışında) ekonomideki ciddi bir bölüşüm sorunu olarak ele alır ve inceler. Ancak bu durum ana akım iktisat yaklaşımının inceleme alınana girmez ve büyümenin sürdürülebilmesi için, piyasaların süpürüldüğünü ve dolayısıyla da ücretlerin rasyonel işçiler ve firmalar arasında, piyasa koşullarında gerçekleştiğini varsayar.

Eleştirel iktisat, bu karakteristiği nedeniyle, ücretlerin oluşumunu, doğal piyasa sürecinin, doğal bir sonucu olarak değil, bütüncül bir sistem olarak kapitalizmin devamlılığını temin edecek düzenlemelerden biri olarak ele alır. Hatta ücret, temelde bir sömürü mekanizması olan kapitalizmin, kendi varlığının üzerinde etkin olabilecek işçi sınıfını kontrol altında tutabilmenin ekonomik ve siyasal bir aracı olarak incelenir. Yani, eleştirel iktisadın eleştirilerinin ana nesnesi, bir sistem olarak kapitalizmin bütün olarak kendisidir. Dolayısıyla ücret ve asgari ücret bu bütüncülük içinde ele alınmaktadır. Bu bütünlük, kapitalist sistemin kriz üreten mekanizmasında da kendini gösterir ve mekanizmanın kritik kavramları “kâr” ve “ücret”tir. Ve ekonomik büyüme, bu iki unsur ve onların sahipleri olarak kapitalistler ve işçiler arasında bölüşümün karakteristik sonucuna bağlıdır. Dolayısıyla mekanizma, ücretlerle kârlar arasındaki değiş-tokuşa bağlıdır (Husson, 2010:54-57). Öyle ki, asgari ücret pazarlıklarının bir tarafı olarak sendikaların, istediği düzeyde bir artışı almış olsa dahi, temel işlevinin ücret pazarlığına indirgenememesi yönünde görüşler de vardır (Panitch, 2002).

Kısacası eleştirel yaklaşımın merkezi kavramı “kapitalizm”dir. Bu nedenle önermeler, bir sistem olarak kapitalizmin, kendi devamlılığını sürdürebilmesi için toplumu nasıl yönlendirdiği üzerine odaklanır ve neden-sonuç ilişkileri, herhangi bir ekonomik unsurun bu süreci ne derecede desteklediği veya sürece engel nasıl teşkil ettiğinin sorgulanmasına dayanır. Böylelikle kapitalizmin içsel ilişkiler seti ifşa edilmeye çalışılmış olur. Elbette bu incelemeler pür ekonomik değil, sosyal ve politik unsurların da karşılıklı etkileşim ve iç içe olduğu varsayımı altında gerçekleştirilir.

Türkiye’de Asgari Ücret, Açlık ve Yoksulluk Sınırı

Türkiye’de asgari ücret Anayasanın 55. Maddesine 2001 yılında eklenen “Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur” ifadesine dayanmaktadır. 4857 Sayılı İş Kanunu’nun 39. Maddesinde tanımlanan “Her türlü işçinin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca Asgari Ücret tespit Komisyonu aracılığı ile ücretlerin asgari sınırı”nın belirleneceği hükme bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde oluşturulan Komisyon, “Asgari Ücret Yönetmeliği”ne dayanarak ülkede geçerli olacak olan asgari ücret düzeyini belirler. Anayasada da belirtildiği üzere asgari ücret, işçinin “geçim şartları” dikkate alınarak belirlenmesi gereken bir ücrettir.

Bu yasal çerçeve itibarıyla asgari ücretin, ekonominin genel durumuna göre, açlık sınırının üzerinde olması gerekecektir. Türkiye’de çekirdek aile olarak tanımlanan ebeveynler ile iki çocuktan oluşan dört kişilik bir aile için açlık ve yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır. Teknik olarak çekirdek ailedeki çocukların yasal sınırların altında, reşit olmadıkları için istihdam edilmeyeceklerini ve geleneksel

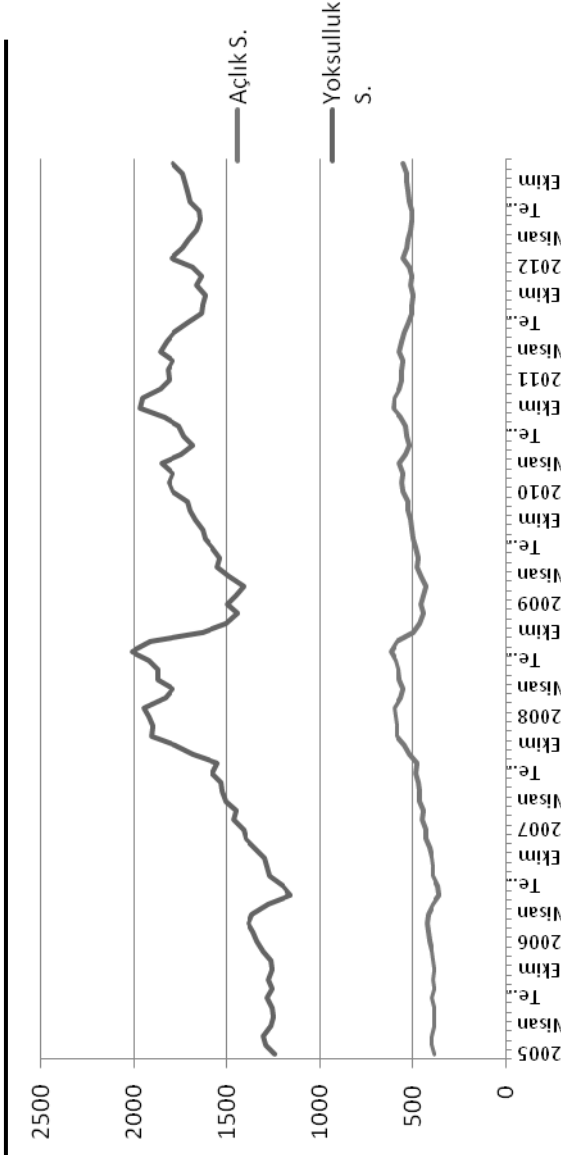
olarak, çekirdek ailedeki kadınların büyük çoğunluğunun (özellikle kırsal nüfusta) istihdam edilmedikleri ve/veya kayıt-dışı/aile işlerinde çalıştıkları düşünülebilir. Bu çerçevede asgari ücret ile açlık ve yoksulluk sınırı arasındaki ilişki, sayısal bir değer ifade edebilecek olsa da, bu, asgari ücretli bir çalışanın çekirdek ailesinin geçimini temin edebildiği veya edebileceği anlamını taşımamaktadır. Nitekim çocuk ve kayıt-dışı kadın istihdamına ilişkin bir veri temin edebilmek mümkün görülmemektedir. Ancak yine de, asgari ücret ile açlık ve yoksulluk sınırı arasındaki nicel ilişkiler, değişkenler arasındaki makasın durumu üzerinden değerlendirmeler yapılabilir.

Literatürde sıklıkla yer verilen ve ücret kuramlarını (Geleneksel kuramlar: Doğal ücret; Ücret Fonu; Ücret sömürüsü; Marjinal verimlilik; Toplu pazarlık kuramları. Yeni ücret kuramları: Satınalma gücü; Doğal işsizlik oranı; İçeridekiler-dışarıdakiler; Etkin ücret; Zımnî sözleşme kuramları) ele alan ve Türkiye üzerine önermelerde bulunan birçok çalışma vardır (Örn. Öztürk, 2005; Zaim, 1997; Yalçıntaş, 1969; Lordoğlu vd., 1999; Parasız, 1994; Bildirici vd., 1998; Ataman, 1996; Uyanık, 1999). Daha geniş çaplı bir literatür incelemesi Ercan ve Özar (2000) ve Koç ve Koç (2011) tarafından yapılmıştır. Asgari ücret üzerine ise sıklıkla sendika raporları (Örn. Sosyal-İş, 2010; Disk, 2011; Disk, 2012; Tekgıda-İş, 2012) yapılmış olmakla birlikte; farklı noktalardan, farklı değişkenler kullanılarak sınırlı sayıda (Örn. Bakkalıcı ve Arğın, 2011; Rakıcı ve Vural, 2011; Korkmaz, 2004; Yılmaz ve Terzi, 2006; Eser ve Terzi, 2008; Korkmaz, 2001; Korkmaz ve Avsallı, 2012; Esen, 1999) inceleme yapılmıştır.

Diğer taraftan asgari ücret üzerine yapılmış ve ekonometrik yöntemlerin kullandığı çalışmalar ise (Örn. Güven, Mollavelioğlu ve Dalgıç, 2011; Korkmaz ve Çoban, 2006; (Reel Ücretlerle) Özata ve Esen, 2010; Özdemir, Mercan ve Erol, 2012; Güneş, 2007) çok daha sınırlıdır. Bunun yanında asgari ücretlerle ekonomik büyüme arasındaki -bunun yanında açlık ve yoksulluk sınırını da içine alarak- ilişkiler üzerine ekonometrik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle büyüme ve asgari ücret arasındaki ilişkilerin zaman serileri ile test edildiği bu çalışmanın ilk olduğu söylenebilir. Elbette kusursuz bir literatür taraması mümkün olmadığından, böylesi bir çalışma/çalışmalar varsa dahi, tespit edilememiştir.

Öncelikle, aşağıdaki ekonometrik analize kaynak teşkil edecek değişkenlerin genel görünümünü incelemek gerekmektedir. Grafik-1'de, 2005:01-2012:12 dönemine ait, aylık verilerden oluşan ve efektif reel Amerikan dolarına çevrilerek reel hale getirilmiş Açlık ve Yoksulluk Sınırı ayrı ayrı gösterilmektedir. Aylık veriler üzerinden iki değişken arasındaki korelasyon 1 olarak hesaplanmıştır. Yani bir değişkenin hesaplanması için diğer değişken veri alınmaktadır.

Grafik 1: Efektif Reel ABD Doları Cinsinden Açlık ve Yoksulluk Sınırı 2005-2012 Aylık.

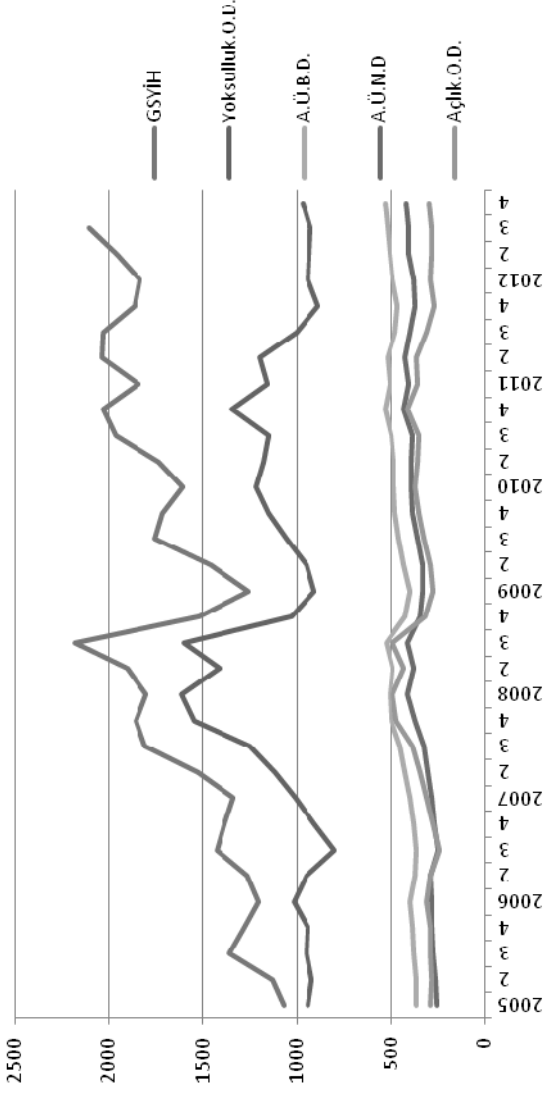

Veri Seti Kaynağı: TÜRK-İŞ.

Grafik-1’deki diğer önemli bir nokta ise, 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin her iki sınırı da aşağı düşürdüğü gözlemlenmektedir. Bunun yanında, yoksulluk sınırı 2008’in Ağustos ayında 214, 49 TL olarak hesaplanmış ve krizle birlikte daralmaya başlamıştır. İzlenen dönemde ekonominin geneli de bir dalgalanma yaşamış olmakla birlikte, ekonomi dalgalanmadan çıksa da, yoksulluk sınırı 2008 Ağustos düzeyini yakalayamamış ve bu düzeye, 1962,88 TL ile en fazla 2010 Ekim ayında yaklaşmıştır.

İncelenen dönemdeki GSYİH dalgalanması, bu değişkenlerle birlikte Grafik-2’de gösterilmiştir. Grafik-2’de, değişkenler efektif reel Amerikan Doları cinsine çevrilmiş çeyreklik reel verilerdir ve GSYİH değişkeninin gözlemlenebilmesi 100 bine bölünmüştür. Buna göre ekonomi, 2008’in üçüncü (Bundan böyle çeyrekler, örneğin 2008(3) biçiminde gösterilecektir) çeyreğinde 217.88 milyar dolarlık bir zirve düzeyine ulaşmıştır. Ardından başlayan daralma süreciyle 2009(1)’de, 126.05 milyar dolarlık “dip” düzeyine inilmiştir. Bu dalgalanma sürecinden açlık ve yoksulluk sınırı da etkilenmiş ve açlık sınırı 279.06 \$, yoksulluk sınırı ise 909.25 \$ düzeyine gerilemiştir. GSYİH’nın 2008(3)’ten, 2009(1)’e küçülmesi %57,85 iken açlık sınırındaki daralma %56,78 ve yoksulluk sınırındaki daralma %56.79 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç her üç değişkenin aralarında oldukça yüksek bir korelasyon ilişkisi olduğunu göstermektedir ki, bunun temel nedeni, açlık ve yoksulluk sınırının ekonominin genel durumuna göre hesaplanıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Grafik 2: GSYİH, Açlık, Yoksulluk Sınırı ve Asgari Ücret (Çeyrekliklerin \$ Cinsinden Seyri)

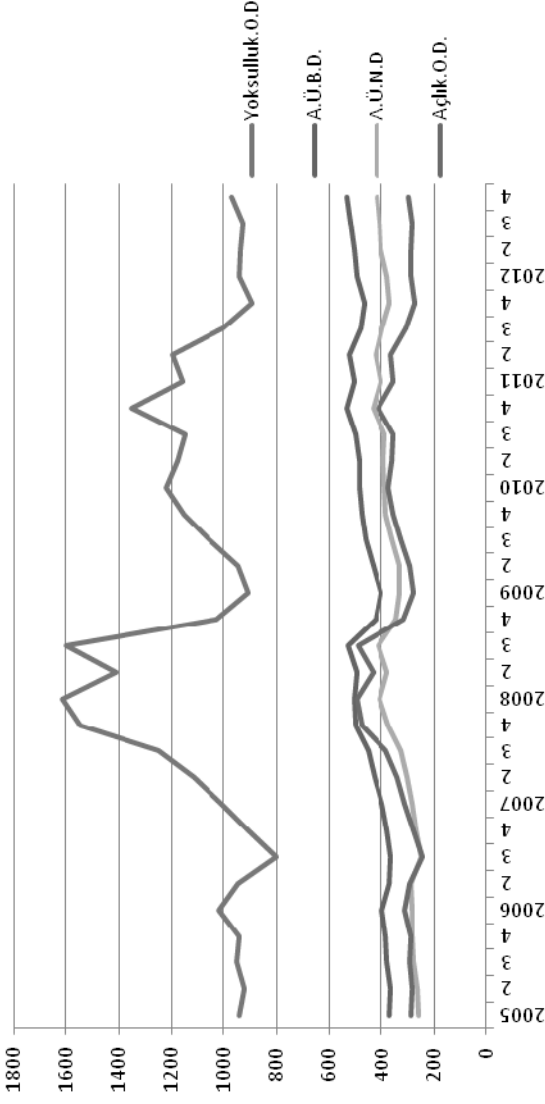

Veri Seti Kaynağı: gsyih, TCMB EVDS; açlık ve yoksulluk, TÜRK-İŞ; brüt ve net asgari ücret,

Grafik-2 aynı zamanda, net ve brüt asgari ücretin efektif reel Amerikan dolarına çevrilerek reel hale getirilmiş değerlerini de göstermektedir. Buna göre, asgari ücret değişkeninin trendi GSYİH'nin trendi ile benzerlik göstermektedir. En dikkat çekici veri ise, 2006(2)'ye değin, net asgari ücretin, açlık sınırının altında seyretmesi, yalnızca 2006(3)'te açlık sınırının üzerine çıkmasına rağmen, bu dönemden sonra, asgari ücret ile açlık sınırı arasındaki makasın, asgari ücret aleyhine açıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, 2008(4)'te tersine dönmüş ve asgari ücret, açlık sınırının üzerine yükselmiştir ve incelenen dönemin sonuna değin böyle devam etmiştir. Öyle ki, makasın açıldığı dönemde (2006(3)-2008(4)) brüt asgari ücret, açlık sınırı ile aynı düzeye ulaşmıştır.

Grafik-3 spesifik olarak asgari ücret ile açlık ve yoksulluk sınırı arasındaki ilişkileri daha açıkça gözlemlemeye yardımcı olmaktadır. Buna göre, yoksulluk sınırı iki kez (2008(1)=1612.19 \$ ve 2008(3)=1600.84 \$) 1600 \$ sınırını aşmıştır. 2008 yılındaki düşük dolar kuru nedeniyle, (ortalama 1.2957) dolar cinsinden yoksulluk sınırı oldukça yükselmiştir. Ancak aynı dönemde aylık ortalama ücretlerin 899.40 \$ olduğu göz önüne alındığında, düşük kur şartlarında dahi, ortalama ücretler yoksulluk sınırının altında seyretmekten kurtulamamaktadır.

Grafik 3: Açlık, Yoksulluk Sınırı ve Asgari Ücret (Çeyrekliklerin \$ Cinsinden Seyri)

Veri Seti Kaynağı: TÜRK-İŞ.

Buna ek olarak Grafik-3’te brüt asgari ücretin aylık sınırın üzerinde seyrettiği ve fakat, net asgari ücretin 2008(3)’de değin aylık sınırının altında seyrettiği (2006(3) dışında) görülmektedir. Milli paranın döviz karşısında değer kaybetmesi, cari işlemler açığını kapatmak için sıklıkla kullanılan bir politika aracıdır. Ancak gözlemlenmedi ki, düşük dolar kuru, asgari ücretli çalışanların dolar cinsinden ücretlerinin 2008(1)’den beridir ortalama 387.55 \$ düzeyinde (en yüksek 430.51 \$ ve en düşük 329.63 \$) seyretmesine neden olmaktadır. 2009(1)’deki “dip” düzeyinde İMKB100 endeksi, çeyreğin ilk ve son günlerinin ortalaması ile 26.403 puan iken, 2012:04 son günü itibariyle 79.642 puana yükselmiştir. Bu gösterge itibariyle, asgari ücret, şirketlerin borsa değerlerindeki artış itibariyle, hiçbir benzerlik göstermemektedir. Nitekim 2009(1)’deki asgari ücret ortalama 329.63 \$ iken, 2012(4)’te 418,94 \$ düzeyine artabilmiştir. Buna göre dip düzeyinden araştırılan dönem sonuna değin İMKB100 endeksi %201.63 artmışken asgari ücret, %27.09 oranında artış göstermiştir.

Diğer taraftan, 2008(1)’den beridir enflasyon, aylık ortalama %0.659 olarak gerçekleşmektedir. Buna göre, asgari ücretin büyümeden kaynaklanacak artışının sıfır olacağı varsayımı altında, 2012(4) itibariyle asgari ücretin, bu enflasyon oranı itibariyle 1911.90 \$’a ulaşmış olması gerekecektir. Yani aylık asgari ücretin 637.3 \$ düzeyine ulaşmış olması gerekmekte idi.

Bu temel istatistiksel hesaplamalar asgari ücretli çalışanların gelirlerinin enflasyon oranına ve GSYİH oranına paralel hesaplanmadığını göstermek için yeterlidir. Literatürde test edilen ve aşağıda belirtilen hipotezlerin test edilebilmesi için ekonometrik yöntemlere başvurulmak gerekmektedir.

Yöntem, Veri Seti ve Değişken Tanımları

Analizde iki temel yöntem kategorisi kullanılmaktadır. Bunlardan ilkinde, literatürde, benzer çalışmalarda sıklıkla kullanılan, değişkenlerin seyrine ilişkin istatistik karşılaştırmalardır ki, bu analiz yukarıda tamamlanmıştır. İkinci aşamada ise değişkenlere ilişkin zaman serileri analizine başvurulmaktadır. Bu ikinci aşamada, öncelikle seriler, cari düzeyde elde edildiğinden, efektif reel Amerikan Doları’na çevrilerek reel hale getirilmiştir. Elde edilen bu seriler için (1) korelasyon ilişkisi hesaplanmaktadır. Serilere birim-kök araştırması (2) Dickey-Fuller (1979) Testi (DFT) ile yapılmakta ve seriler (eğer gerekirse) durağan hale getirildikten sonra, (3) Granger (1969) Nedensellik Testi (GN) yapılmıştır. Son aşamada (4) iki ve çok değişkenli VAR modelleri oluşturulmakta ve nihayet etki-tepki fonksiyonları elde edilmektedir.

Analizde şu temel sorulara verilebilecek ekonometrik cevaplar aranmaktadır: (1) GSYİH ile asgari ücret arasında nasıl bir ilişki vardır? (2) GSYİH artışları, asgari ücreti ne ölçüde desteklemektedir? (3) GSYİH’nın asgari ücreti desteklediği

kadarıyla, bu ücret düzeyinde çalışanların, açlık ve yoksulluk sınırı karşısındaki durumlarında ne gibi gelişmeler yaşanmaktadır? (4) Bir ücret yapışkanlığı olarak asgari ücret, büyümeyi nasıl etkilemektedir? (5) Asgari ücret artışlarının enflasyonla etkileşimi nedir? (6) Değişkenlerin enflasyonla olan ilişkisi nedir?

Bu hipotezlere ilişkin kanıtlar için seçilen değişkenler: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (gsyih); Brüt asgari ücret (auctret-b); Net asgari ücret (auctret-n); Açlık sınırı (aclik); Yoksulluk sınırı (yoksulluk) ve Enflasyon'dur (tufe). Bu değişkenlere ilişkin veri setleri, aksi belirtilmediği sürece Türkiye Cumhuriyet Merkez bankası (TCMB), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve Türk-İş istatistiklerinden temin edilmiştir. Seriler, yöntemi ilgili yerlerde tanımlanmak üzere, çeyreklik olarak, 2005:01-2012:03 dönemine aittir.

Teknik olarak, aralarında ilişki araştırılacak olan değişkenler için aynı veri aralığına sahip ve aynı döneme ait verilerin kullanılması gerekir. GSYİH değişkeni için çeyreklik veriden daha kısa aralığa sahip veri söz konusu olmadığından, açlık ve yoksulluk sınırının aylık verilerinin, üçer aylık aritmetik ortalaması alınarak çeyreklik veriye dönüştürülmüştür. Diğer taraftan, 6 aylık periyotlar için geçerli olmak üzere belirlenen asgari ücretin, çeyreklik dönemlere uygun hale getirilmesi ise; iki 6 aylık veri arasındaki cari fark alınmış, bu fark iki bölünerek elde edilen değer, ilk altı aylık veriye eklenerek çeyreklik veri üretilmiştir.

Bulgular

Gerçekleştirilen hesaplama ve testler sonucunda yukarıda belirtilen hipotezlere ilişkin, Türkiye ekonomisi verilerinde şu bulgular elde edilmiştir. Yukarıda belirtilen test aşamalarından ilki olarak değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo 1: Dolar Cinsinden Çeyreklik Veriler için Korelasyon

$$\rho = \text{Kor}(X, Y) = \frac{\text{Cov}(X, Y)}{\sigma_x \sigma_y} = \frac{E[(X - \mu_x)(Y - \mu_y)]}{\sqrt{E[(X - \mu_x)^2]E[(Y - \mu_y)^2]}}$$

	gsyih	yoksulluk	ücret-b	ücret-n	açlık	tufe
gsyih	1	0,531345	0,938299	0,894848	0,531369	-0,10615
yoksulluk		1	0,581280	0,529873	1	0,11322
ücret-b			1	0,971605	0,581293	0,00119
ücret-n				1	0,529889	0,01618
açlık					1	0,11326
tufe						1

Açıklamalar: Değerler dolara çevrilmiş, çeyreklik ortalama değerler üzerinden hesaplanmıştır. “ücret-b” brüt asgari ücret; “ücret-n” net brüt ücreti göstermektedir.

Veri Seti Kaynağı: gsyih ve tufe, TCMB EVDS; açlık ve yoksulluk, TÜRK-İŞ; brüt ve net asgari ücret,

Asgari ücret, çalışanların asgari geçim düzeylerini esas alması gerektiğine göre, bu geçimlik düzey, fiyatlar genel seviyesi ile doğru yönlü ve güçlü ilişki içinde olması gerekmektedir. Ancak korelasyon ilişkileri itibariyle, GSYİH dışındaki diğer değişkenlerle enflasyon arasında doğru yönlü herhangi bir kayda değer korelasyon ilişkisi söz konusu değildir. Enflasyon, yalnızca GSYİH ile ve yine kayda değer olmayan negatif bir ilişki içindedir. Diğer taraftan “gsyih” ile “yoksulluk” arasında; “aücret-b” ile “yoksulluk” arasında; “aücret-n” ile yoksulluk”; “gsyih” ile “açlık”; “aücret-b” ve “aücret-n” ile “açlık” değişkenleri arasında da doğru yönlü ve fakat zayıf bir korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. En güçlü korelasyon ilişkisi “aücret-b” ile “gsyih” değişkenleri arasında (0.988299) hesaplanmıştır.

İkinci aşama olarak, değişkenlere ilişkin Dickey-Fuller Birim Kök Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-2'de toplulaştırılmış olarak verilmektedir.

Tablo 2: Dickey-Fuller (DFI) Birim-Kök Testi Sonuçları

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \beta_3 Y_{t-1} + \alpha_i \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + u_t$$

Değişkenler	ADF	Δ	Adj. R ²	dw	Entegre
gsyih	-1.251965	-6.498256	0.615925	1.977507	I(1)
yoksulluk	-2.146376	-5.259786	0.504938	1.986441	I(1)
aucret-b	-1.483773	-5.209486	0.474054	1.987482	I(1)
aucret-n	-1.495118	-5.775973	0.527394	1.972854	I(1)
aclik	-2.146416	-5.528909	0.504856	1.986491	I(1)
tufe	-0.958439	-6.869659	0.941856	1.900191	I(1)

Açıklamalar: R² ve dw (Durbın-Watson) tanıtıcı istatistikleri, serilerin entegre düzeylerine aittir. Entegre düzeyi I(1) olan bir seri, serinin 1. farkının alınması ile durağan hale gelmekte; I(0) olan bir seri ise, düzeyi itibarıyla durağandır. dw > R² olduğundan, sahte regresyon söz konusu değildir.

Veri Seti Kaynağı: gsyih ve tufe, TCMB EVDS; aclik ve yoksulluk, TÜRK-İŞ; brüt ve net asgari ücret,

Değişkenler düzey değerleri itibariyle durağan değildirlir ve birim kök içermektedirler. Bu nedenle fark alma işlemi yapılarak, birinci farkları alınarak, birim kökten arındırılmış ve seriler durağan hale getirilmiştir. Bir serinin durağan olup olmadığına karar vermek için hesaplanan ADF istatistiği MacKinnon kritik değerler ile karşılaştırılmakta ve ADF istatistiğinin mutlak değeri, kritik değerlerden küçük olduğu sürece birim kök içerdiği sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle birinci farkları alınarak yeniden hesaplanan ADF istatistiği tabloda (Δ) ile gösterilmektedir ve birinci farklar için ADF istatistiklerinin mutlak değerleri, kritik değerlerden büyük olarak hesaplandığından, serilerin durağan hale geldiği sonucuna varılabilmektedir. Ayrıca Tablo-2'de, birinci farkları alınmış değerler için hesaplanmış düzeltilmiş (R^2) ve dw (Durbin-Watson) istatistikleri de verilmektedir.

Birinci farkları alınan seriler için hesaplanan Granger Nedensellik Testi sonuçları Tablo-3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Granger Nedensellik (GN) Testi Sonuçları (4 Gecikmeli)

$$X_t = \sum_{i=1}^n \lambda_i X_{t-i} + \sum_{j=1}^n \Omega_j Y_{t-j} + u_{2t} \quad (2)$$

Nedensellik Yönü	f	p	Sonuç ($\alpha=5\%$)
aucret-b → gsyih	3.09197	0.04213	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
aucret-n → gsyih	4.51839	0.01056	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
acılık → aucret-b	8.25460	0.00058	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
aucret-b → aucret-n	5.54210	0.00395	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
yoksulluk → aucret-b	3.56087	0.02495	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
acılık → gsyih	8.25398	0.00058	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
acılık → aucret-b	3.56438	0.02486	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
acılık → aucret-n	3.14957	0.03815	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır
yoksulluk → aucret-n	3.15078	0.03810	(H ₀ Red) Granger Nedenselliği Vardır

Açıklamalar: H₀ hipotezi; “a→b (a’dan b’ye) Granger Nedenselliği Yoktur” veya “a, b’nin Granger Nedeni Değildir” şeklindedir. p>α durumunda H₀ hipotezi kabul edilecektir. Aksi durumda (p<α) H₀ hipotezi kabul edilecektir. Yedi değişkene ilişkin, tabloda yer alanlar dışında nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir. Test %5 (0,05) anlamlılık düzeyi için yapılmıştır.

Veri Seti Kaynağı: gsyih ve tufe, TCMB EVDS; acılık ve yoksulluk, TÜRK-İŞ; brüt ve net asgari ücret, SGK.

Her bir değişkenin diğeriyle Granger Nedenselliği içerip içermediğine ilişkin yapılan 30 test sonucunda, aralarında Granger nedenselliği bulunan değişkenler ve bu nedenselliklerin yönü Tablo-3’te gösterilmektedir. Öncelikle, korelasyon analizinde olduğu gibi yine enflasyon değişkeni ile diğer hiçbir değişken arasında Granger nedenselliği tespit edilememiştir.

Tablo-3’teki sonuçlara göre, net asgari ücret, GSYİH’nın bir Granger nedenidir. Yani net asgari ücret, GSYİH’da meydana gelecek değişmelerin nedeni değildir. Aynı mantığa bağlı kalınarak, açlık sınırı da GSYİH’nın Granger nedeni olmadığı sonucu elde edilmiştir. Dikkat çeken bir diğer bulgu ise, yoksulluk sınırının da net asgari ücretin Granger nedeni olmadığı yönündeki bulgudur.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın en önemli sonucu, asgari ücretlerin GSYİH artışları tarafından yeterince desteklenmediği yönündedir. Bu ilk bakışta, büyümenin desteklenmesinde ücretler üzerinde bir baskı olduğu şeklinde veya, ücretler üzerindeki baskı ile desteklenen bir büyüme trendi izlendiğine kanıt olarak gösterilebilir. Nitekim, literatürde de görülen “düşük asgari ücret, piyasadaki cari ücret üzerinde de baskı yaratması” ve aşağıya çekmesi (GSYİH artışlarına nispeten yeterince artmaması) olgusunun gözlemlendiği söylenilebilir. Bu baskı, %10’larda ve oldukça yüksek sayılabilecek bir işsizlik düzeyi ile birleşince, cari ücretler üzerindeki baskı daha da artmaktadır. Üstelik asgari ücret düzeyinin, GSYİH ile olan bağlantısı azaldıkça, asgari ücret düzeyinde çalıştırılan işçi sayısının da arttığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu durum, ortalama cari ücretleri, GSYİH artışlarına bağlı olarak yukarı doğru çektiğini değil, asgari ücret düzeyine doğru ittiğini göstermektedir.

Ücretlerle enflasyon arasındaki ilişkiyi ifade eden COLA (cost of living allowance-enflasyona uygun ücret artışı) artışlarının gözlemlendiğine dair bir kanıt gözlemlenmemiştir. Bunun yanında, işsizlik oranının da NAIRU (non-accelerated inflation rate of unemployment-enflasyon yaratmayan işsizlik oranı) işsizlik oranı olduğu, bu çalışmanın çerçevesinde söylenebilir. Tersinden söylemek gerekirse, enflasyonu körükleyecek bir istihdam artışının olmadığı, enflasyonun stabil olmasına dayanılarak söylenebilir. Ancak, bu çalışma kapsamında olmamasının yanında, Türkiye’de işsizliğin karakteri kayıt-dışı çalışma, kayıt-dışı işsizlik gibi çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır.

Yoksulluk sınırı, açlık sınırı üzerinden hesaplanmaktadır. Oysa, açlık sınırında yaşayan bir insan, gelir düzeyi arttıkça, hayatta kalmasını temin edecek mal ve hizmetlerden daha fazlasına ihtiyaç duymaya/talep etmeye başlayacaktır. Bu nedenle, yoksulluk sınırı hesaplanırken açlık sınırı veri olarak alınmaktan vazgeçilmeli, tüketicilerin gelirlerindeki artışla birlikte, açlık sınırındaki mal ve hizmetlerden daha fazlasına ihtiyaç duydukları varsayımı üzerinden hesaplanmalıdır. Ancak görülmektedir ki, GSYİH arttıkça asgari ücretin de buna bağlı bir trendde artmıyor olması açlık sınırının ve yoksulluk sınırının GSYİH artışlarının yarattığı bir harcanabilir gelir artışına işaret etmemektedir. Kısacası ekonomik büyümenin

devam ettiği ve düşük enflasyon varsayımları altında, açlık sınırı yatay seyretse de, yoksulluk sınırının, açlık sınırına göre artan bir trend izlemesi beklenecektir.

Ayrıca, açlık ve yoksulluk sınırı ekonominin genel durumundan yola çıkarak hesaplanmamalı, insani yaşam koşulları esasına göre hesaplanmalıdır. Böylelikle, istatistiksel bir yanılmadan kurtulmuş olunur. Nitekim ekonomi daralığında açlık ve yoksulluk sınırı da daralmış olarak hesaplanamayacaktır.

Enflasyonla değişkenler arasında hiçbir korelasyon ilişkisi yok. Özellikle asgari ücret ile enflasyon arasında bir korelasyonun olmaması, literatürdeki ücret-fiyat sarmalına ilişkin Türkiye ekonomisinde herhangi bir kanıt olmadığını göstermektedir. Türkiye’deki asgari ücret artışlarının enflasyona neden olacağı söylenemez. Aynı şekilde enflasyonun düşmesinin bir nedeni olarak asgari ücreti baskı altına alarak artışının önüne geçmiş olmak da kanıt olarak gösterilemez. Buna ek olarak açlık, yoksulluk ve asgari ücret belirlenirken enflasyonun dikkate alınmadığı da, korelasyon sonuçlarına göre söylenebilir.

Diğer taraftan, asgari ücret, klasik görüşlerin aksine geçimlik düzeyde kalmamakta, açlık sınırının üzerine yükselerek seyretmektedir. Ancak bu, liberal iktisadın öngördüğü, büyümenin ücretleri “yeterince” destekleyeceği görüşü de doğrulanmamaktadır. Nitekim GSYİH artışları ile asgari ücret artışları arasında da ekonometrik bir bağlantı görülmemiş; GSYİH artarken, asgari ücret, bu artışlar tarafından yeterince desteklenmemektedir.

Kısaca özetlemek ve yukarıda cevaplarının arandığı sorulara basit cevaplar vermek gerekirse, GSYİH ile asgari ücret artışları arasında bir bağ yoktur ve GSYİH artışları asgari ücret artışlarını desteklememektedir. Buna bağlı olarak, asgari ücret düzeyi, yoksulluk sınırına yaklaşmıyor olmasına rağmen, açlık sınırının üzerine çıkabilmiştir. Yapışkan bir ücret düzeyi olarak asgari ücret, ortalama cari ücretler üzerine aşağı yönlü bir baskı yaratmakta ve bu baskı işsizlik oranı tarafından da desteklenmektedir. Asgari ücret artışları enflasyona neden olmayacak derecede düşük olmakla birlikte, enflasyona uygun bir asgari ücret artışının olduğu da söylenilemez. Hatta iki değişken arasında ekonometrik bir ilişki de tespit edilememiştir.

Son olarak, asgari ücretin gelir vergisi kapsamı dışına çıkartılması için çalışmalar devam etmektedir ve Anayasa’ya “asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları göz önünde bulundurulur, asgari ücretten vergi alınmaz” ibaresinin eklenilmesi düşünülmektedir. Bu değişiklik ile asgari ücrete ilişkin “ülkenin ekonomik durumu” ifadesinin çıkartılması da dikkat çeken bir durumdur. Hemen belirtmek gerekir ki, vergi gelirleri içindeki payı %6.12 dolaylarında olan asgari ücret üzerinden alınan vergi gelirlerinin kaldırılmasının, ana akım iktisat yaklaşımı açısından değerlendirilmesi, bu düzenlemenin bütçe dengesini bozacağı ve dolayısıyla büyüme sürecini olumsuz etkileyeceği yönünde olacakken; eleştirel yaklaşım bu düzenlemeyi, işçilerin çalışma koşullarındaki bir iyileşme ve fakat yine de bu düzenlemenin sınıfsal yapı üzerindeki ve kapitalizmin genel dönüşüm biçimlerine etkileri üzerine odaklanılacaktır.

KAYNAKÇA

- Aglietta, M. (1987) **A Theory of Capitalist Regulation** London: Verso.
- Akerlof, G. A. ve Yellen, J. L. (1990) “The Fair Wage-Effort Hypothesis and Unemployment”. **Quarterly Journal of Economics**, 105, 255-283.
- Arestis, P. (1990) “Post-Keynesianism: A New approach to Economics”, **Review of Social Economy**, 339-357.
- Ataman, B. C. (1996) “Neo Keynesci Bölüşüm Teorisi: Ücret-Fiyat Sarmalı ve Gelirler Politikası”, Ankara Üniversitesi **SBF Dergisi**, 51(1-4), 53-69.
- Bakkalcı, C. A. ve Arın, N. (2011) “Dış Ticaretin Ücretler Yoluyla Emek Piyasalarına Etkileri”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 2(1), 90-112.
- Bildirici, M., Bakırtaş, T. ve Karbuz, S. (1998) “Emek Piyasasının Özellikleri ve Türkiye için Öneriler”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 13(142), 7-21.
- Blanchard, O. J. (1985) “The Wage Price Spiral”, **NBER Working Paper**, No.1771.
- Card D. and Krueger A. B. (1995) “Time-Series Minimum-Wage Studies: A Meta-Analysis”. **The American Economic Review**, 85(2), 238-243.
- Deere, D., Murphy, K. M. and Welch, F. (1995) “Employment and the 1990-1991 Minimum Wage Hike”, **American Economic Review Papers and Proceedings**, 85, 232-237.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979) “Distribution of the Estimators of Autoregressive Time Series with a Unit Root”, **Journal of the American Statistical Association**, 74, 427-431.
- DİSK, (2011) “Asgari Ücret ve Ekonomik Büyüme Raporu”, (<http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=1260>) (07.12.2012).
- DİSK, (2012) “Asgari Ücretli Yoksullaştı”, (<http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=1452>) (25.12.2012).
- Ercan, F. ve Özar Ş. (2000) “Emek Piyasası Teorileri ve Türkiye’de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış”, **Toplum ve Bilim**, 86(2), 22-71.
- Esen, A. (1999) “Türkiye’de Asgari Ücret Uygulaması”, **Amme İdaresi Dergisi**, 32(1), 63-83.
- Eser, B. Y. ve Terzi, H. (2008) “Türkiye’de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler”. Atatürk Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, 22(1), 129-143.
- Felderer, B. and Homburg, S. (2010) **Makro İktisat ve Yeni Makro İktisat** (çev. O. Aydoğmuş ve O. Altay), Ankara: Efil Yayınevi.

- Granger, C. W. J. (1969) "Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods", **Econometrica**,37(3), 424-438.
- Gréau, J-L. (2007) **Kapitalizmin Geleceği** (çev. I. Ergüden), Ankara: Dost Kitabevi.
- Güneş, Ş. (2007) "Minimum Wage and Average Wage Relationship in Turkey: A Cointegration and Error Correction Analysis", Akdeniz Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, 13, 185-199.
- Güven, A., Mollavelioğlu, Ş. ve Dalgıç, B. (2011) "Asgari Ücret İstihdamı Arttırır mı? 1969-2008 Türkiye Örneği", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 38(2), 147-166.
- Gujarati, D. N. (2001) **Temel Ekonometri** (çev. Ü. Şenesen ve G. G. Şenesen), İstanbul: Literatür Yayınları.
- Husson, M. (2010) **Marksist İktisat Teorisi** (çev. O. Binatlı), İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Leonard, T. C. (2000) "The Very Idea of Applying Economics: The Modern Minimum-Wage Controversy and its Antecedents", In Roger Backhouse and Jeff Biddle (eds), *Toward a History of Applied Economics, History of Political Economy, Supplement to Vol. 32*, 117-144.
- Kandil, M. (2003) "The Wage-Price Spiral: Industrial Country Evidence and Implication", **IMF Working Paper** No.164.
- Kazgan, G. (1993) **İktisadî Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi** İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keynes, J. K. (2008) **Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi** (çev. U. Akalın), İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Koç, C. ve Koç, Y. (2008) **Türkiye Çalışma Yaşamı Kaynakçası** İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Kolsrud D. and Nymoer R. (2010) "Macroeconomic Stability or Cycles? The Role of the Wage-Price Spiral", <http://folk.uio.no/rnymoen/> (04.12.2012).
- Korkmaz, A. (2001) "Türkiye'de Asgari Ücretin Mali Yönü", Cumhuriyet Üniversitesi **İİBF Dergisi**, 2(1), 275-285.
- Korkmaz, A. (2004) "Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Türkiye'de Asgari Ücret: 1951-2003". Kocaeli Üniversitesi **SBE Dergisi**, 7, 53-69.
- Korkmaz, A. ve Avsallı, B. (2012) "Türkiye'de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü". **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 4(2), 151-162.
- Korkmaz, A., ve Çoban, O. (2006) "Emek Piyasasında Asgari Ücret, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Bir Analizi, Türkiye Örneği, 1969-2006", **Maliye Dergisi**, 151, 16-22.
- Lordoğlu, K., Özkaplan, N. ve Törüner, N. (1999) **Çalışma İktisadı** İstanbul: Beta Yayınları.

- Mandel, E. (1998) **Marksist Ekonomi Kuramına Giriş** (çev. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları).
- Mankiw, G. N. (2010) **Makroekonomics** 7th Ed., New York: Worth Publishers.
- Mcdonald, I. M. ve Solow, R. M. (1981) "Wage bargaining and Employment", **American Economic Review**, 71, 896-908.
- Neumark, D. and Wascher, W. (1992) "Employment Effects of Minimum and Subminimum Wages: Panel Data on State Minimum Wage Laws", **Industrial and Labor Relations Review**, 46(1), 55-81.
- Özata, E. ve Esen, E. (2010) "Reel Ücretler ile İstihdam Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi", Anadolu Üniversitesi **Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(2), 55-69.
- Özdemir, A., Mercan, M. ve Erol, H. (2012) "Türkiye Emek Piyasasında belirlenmiş makro Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Analizi", **TİSK Akademi**, 2, 34-53.
- Öztürk, N. (2005) "Ücret Kuramlarında Yeni Yaklaşımlar", Gazi Üniversitesi **İİBF Dergisi**, 7(1), 29-49.
- Panitch, L. (2002) "Emek Stratejileri Üzerine", **Praksis Dergisi**, 8, 91-124.
- Parasız, İ. (1994) **Ücret Teorisi Modern Yaklaşım**. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Perry, G. L. (1978) "Slowing the Wage-Price Spiral: The Macroeconomic View", **Brookings Papers on Economic Activity**, 2, 259-299.
- Rakıcı, C. ve Vural, T. (2011) "Asgari Ücret Üzerindeki Toplam Vergi Yükü ve Asgari Ücret Tutarının Anlamı", **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 3(2), 57-68.
- Shapiro, C. ve Stiglitz, J. E. (1984) "Equilibrium Unemployment as a Worker Discipline Device", **American Economic Review**, 74, 433-444.
- Sosyal-İş, (2010) "Asgari Ücrete İlişkin Gerçekler", www.sosyal-is.org.tr/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf (07.12.2012).
- Stiglitz, J. E. (1976) "Price and Queues as Screening Devices in Competitive Markets". **IMSSS Technical Report**, 212, Stanford University.
- TEKGIDA-İŞ. (2012) "Büyüme Asgari Ücretliye Yaramıyor", <http://www.tekgida.org.tr/Oku/6250/Buyume-Asgari-Ucretliye-Yaramiyor>, (28.12.2012).
- Uyanık, Y. (1999) "Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi", Gazi Üniversitesi **İİBF Dergisi**, 3, 1-8.
- Uyanık, Y. (2008) "Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları", Gazi Üniversitesi **İİBF Dergisi**, 10(2), 209-224.
- Wilson, M. (2012) "The Negative Effects of Minimum Wage Laws", **Policy Analysis**, 701, 1-14.
- Yalçıntaş, N. (1969) **Ücretler ve Emek Arzı** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, Nu:252.

- Yılmaz, B. ve Terzi, H. (2006) “Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) Ülkelerinde Asgari Ücretin Karşılaştırmalı Bir Analizi”, Atatürk Üniversitesi **İİBF Dergisi**, 20(2), 121-137.
- Zaim, S. (1997) **Çalışma Ekonomisi**. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Zavodny, M. (1998) “Why Minimum Wage Hikes May Not Reduce Employment”, Federal Reserve Bank of Atlanta **Economic Review**, 2, 18-28.
- Zeira, J. (1989) “Inflationary Inertia in a Wage-Price Spiral Model”, **European Economic Review**, 33. 1665-1683.